

le redki. Seveda opozarja avtor, da izvira ta za migracijske tokove obdobja žarnih grobišč zanimivi pojav od fragmentarno poznanih grobiščih morda le iz naključja. Kronološki pregled tipov ponazarja tabela značilnih najdb za stopnji Ha A-1 in Ha A-2, izdelan na podlagi bronastih predmetov. Gradivo teh faz ima značilnosti tiste dobe žarnih grobišč, ki je v Sloveniji še malo znana. Tudi na obravnavanem področju h grobiščem še niso znane pripadajoče naselbine. Očitna je tradicija kulture gomil v začetni fazi grobišč. Redke najdbe stopnje Ha B, med katerimi je tudi nekaj Ha B-3 predmetov, ne dajejo odgovora ali tudi tod veljajo novejša ugotovitve o prelomu nemotenega razvoja med Ha B-1 in Ha B-2 fazo v južnonemškem prostoru, podprte s klimatskimi dogajanjem. Grobišča segajo v dobo med 13. in 11. oziroma 8. stoletjem. Skeletnih grobov ni, žgani grobovi imajo običajno podobo, le da še ni pojavov pokrivanja žar s skodelami, temveč so poredko pokrite s kamni. Avtor domneva, da so med kovinskimi pridevki bili nakitni predmeti s telesa in obleke mrtvega istočasno sežgani, uporabni predmeti pa posebej položeni v grob, čeprav je bilo včasih ravno obratno. Kot že pri analizi grobišča pri mlajšem najdišču Kehlheim, skuša avtor tudi tu ločiti moške in ženske grobove na podlagi kovinskih pridevkov. Za oznako ženskih grobov navaja pare igel z debelo glavico, pasne sponse, fibule, kolesaste obeske, več zapestnic in nanožnic, ovrtnice, prstani in vijčki, za moške pa meče, osti pšic, britve, dvojne gumbе, pincete, bronaste skodelice in ovčje astragale. Noži so pripadali obojim grobovom. Včasih so bili »ženski« in »moški« pridevki v istem grobu, pri čemer pa brez analize neohranjenega pepela ni mogoče presoditi, ali gre za dvojne grobove (sežig vdov?).

Keramika teh grobišč je jugovzhodnemu alpskemu področju tuja, sorodna le v splošni tipiki in zvrsteh, njeno kulturno območje pa sega le še v severo-vzhodni alpski prostor. Avtor vidi v Isarju ločnico vzhodnih in zahodnih žarnogrobiščnih elementov, ki se kot regionalne razlike na tem področju stikajo. Med značilnosti vzhodnega območja, ki segajo v Münchenski prostor, sodi predvsem ornament keramike v tehniki »odtisa tordiranega obročka« po novejši razlagi, ki je reden pojav tudi v kompleksu žarnogrobiščne keramike Ha B obdobja v jugovzhodnem alpskem področju. Nasprotno pa je ornamentika »glavničastih vrezov« značilna za jugozahodno Nemčijo in je le izjemoma znana tudi v Sloveniji.

Bronaste najdbe kažejo deloma lokalne značilnosti, predvsem fibule z osmičasto spletenim lokom. Avtor ponovno opaza v Isarju ločnico med iglami s profilirano glavico na zahodu in iglami z narebreno veliko vazasto glavico »tirolske skupine« na vzhodu, kot so redke znane tudi iz Slovenije. Po celotnem značaju najdb sodi, da se je kultura žarnih grobišč v Münchenskem prostoru razvila na domačih tleh ob različnih stikih s sosednjimi področji. Kot posebnost grobov omenja astragale, ki so značilni tudi za Tirolsko in Nižjo Avstrijo, pojavljajo pa se tudi pri nas. Razlomljeni meči v nekaterih grobovih so prav tako do zahodne Madžarske segajoč značilen pojav, medtem ko so v zahodnem severno-alpskem področju meči nepoškodovani v grobovih.

Katalog najdišč in najdb je izdelan v jedrnatem navajanju podatkov. Avtorju je pri analizah posameznih grobišč uspelo za Unterhaching ugotoviti notranjo kronologijo grobišča na podlagi vodoravne stratigrafije. Risbe so delo avtorja in izvrstno ponazarjajo najdbe, urejene po grobnih enotah. Enobarvna karta omogoča precizno lokaliziranje najdišč. Katalog Münchenskih žarnih grobišč je v celoti vzoren primer jedrnatega obravnavanja in podajanja najdiščnih skupin iz muzejskih zbirk in s tem izraža tudi v Sloveniji že pričeto realizacijo teženj po objavljanju sicer teže dostopnega gradiva. Izkušnje zadnje vojne kažejo, da je s tem dokumentarnost najdb ob morebitni izgubi gradiva vsaj bolj zanesljivo ohranjena.

Stanko Pahič

Friedrich Morton, Salzkammergut, Hallstatt 1956, 166 strani, 90 fotografij in risb, 1 podrobni načrt.

V zbirki poljudnih monografij, ki jo izdaja muzej v Hallstattu, je neumorni raziskovalec kraja izdal tretji zvezek, ki ob dveh poprejšnjih, posvečenih kraju v njegovih poglavitnih zgodovinskih obdobjih, podaja »predzgodovino slavne

pokrajine« v celoti. S posvetilom zveznega ministra za prosveto H. Drimmla je tu na poljuden način, a s strokovnim poznavanjem podan oris prazgodovine gorate deželice, ki jo je Hallstatt napravil slavno v arheološkem svetu. Nekaj važnejših najdišč ji je postavilo trdne mejnike in F. Morton jih izčrpno opisuje.

Prvič se pojavlja Salzkammergut v prazgodovini s koliščarsko kulturo »Mondsee-skupine«, obsegajočo 14 najdišč. Kot pozneje ostala obdobja, jo prikazuje avtor v luči tistih najdb, ki omogočajo razlago vsakdanjega življenja in tako dajejo nazoren vpogled v zgodovinsko dogajanje davnine. Večina najdišč je razvrščena ob Atterskem jezeru, ki so po avtorjevi domnevi doživela še rano bronasto dobo. Raztresene najdbe kamnitih sekir dopolnjujejo podobo neolita v Salzkammergutu.

Bronasta doba je najbolj znana po obsežnem, a pretežno uničenem in malo raziskanem gomilnem grobišču v Gmundenu. Gomile iz naloženih plasti kamnov so pokrivalo na tla položene skrbce s pridevki, ki jih avtor komaj omenja. Poleg posamičnih najdb predvsem bronastih sekir opozarja na depojsko najdbo v Kienbergwaldu, ki sodi že v rano žarnogrobiščno dobo. Izmed najdb je omenjen le »Riegsee« meč, medtem ko ostale najdbe niso navedene. Precej bronastih najdb je tudi iz hallstattskega okoliša, med njimi depo Ha B obdobja z do 100 kg predmetov, ki so bili večinoma pretaljeni, preostale najdbe pa raztresene po domačih in tujih muzejih. Te najdbe presoja F. Morton kot dokaz, da se je pridobivanje soli v Hallstattu pričelo že v bronasti dobi.

Težišče prazgodovinskega dogajanja v Salzkammergutu je vsekakor »hallstattske« obdobje Hallstatta. Morton podaja najprej zgodovino odkritij in podrobnejši oris nekdanjega rudarstva, o čemer je doslej zbranih že precej podatkov, a obstaja še mnogo neznank. S številnimi skicami podprto razpravljanje nudi nazorja podobno o problematiki rudarstva in pojavih v zvezi z njim. Mnogo manj pa je znanega o naselju tega obdobja, saj so bile priložnostno odkrite le redke lesene hiše iz brun. Ko razmotriva možnosti transporta soli iz dežele, se pisec nagiba k suhozemskim potem spričo gorskega značaja rečice Traune, ki edina odpira vrata v svet. Sledi opis grobišča, posameznih grobov in najdb, ki so dale glavno materialno podobo hallstattske kulture. Izven Hallstatta so bili odkriti grobovi te dobe le še pri Traunkirchen, na prometni poti iz solnega rudnika v svet. S pomočjo citatov iz del Pittionija, Barba, Kossacka in Eggerja pripoveduje Morton o vprašanih religije v prazgodovinskem Hallstattu.

Ranolatenske najdbe stopnje B iz latenskega dela grobišča dokazujejo izkoriščanje rudnika do stopnje C, ko ni nobenih najdb. Pač pa se v poznem latenu pojavi nova naselbina v višinski legi nad rudnikom Dammwiese, katere pomen in obseg spričo nezadostnih dosedanjih kopanj še vedno nista razjasnjena, a sta gotovo v zvezi s pridobivanjem soli na planem. V ostali pokrajini so latenske najdbe redke.

V antiki je v sredini 1. stoletja nastala rimska naselbina na ravnici ob jezeru, ki so jo sestavljale vile in gospodarska poslopja, in je trajala še v 4. stoletje. Centralna kurjava, marmor, bogate najdbe steklenine in terre sigillate so dokaz pomembne postojanke ob solnem rudniku, kjer pa za izkoriščanje v antiki ni trdnih dokazov. Bogatejše so najdbe ob Hallstattske in Atterske jezero (zakladna najdba z več sto srebrniki je bila pretopljena), ki jih avtor podrobneje navaja in pričajo o intenzivni naselitvi Rimljanov tudi v tej težko dostopni pokrajini.

Mortonova prikupna knjižica z mnogimi izbranimi fotografijami in 257 številk obsegajočim seznamom literature nudi laiku izčrpno podobo življenja v prazgodovinskem in antičnem Salzkammergutu. Arheologu pa ob znanstvenem poznavanju obsežnega gradiva, ki je medtem našlo v Kromerjevem katalogu Das Gräberfeld von Hallstatt reprezentančno publikacijo, odpira poglede tudi v tiste strani dogajanja, ki tvori kulturnozgodovinski okvir slavne hallstattske davnine.

Stanko Pahič

Dr. W. Ludowici, Die Bilderschüsseln der römischen Töpfer von Rheinabern, Katalog VI der Ausgrabungen in Rheinabern 1901—1914. Tafelband. Bearbeitet im Auftrage der R-G Kommission von Heinrich Ricken, Darmstadt (1948).